

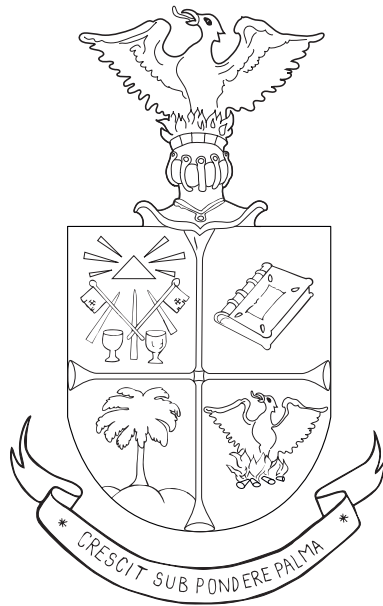
Glossa Iuridica

VIII. évfolyam, 1-2. szám

Glossa Iuridica

VIII. évfolyam, 1-2. szám

Budapest, 2021

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

KRIMINALISZTIKAI ALAPKÉRDÉSEK

Kérdések és válaszok a nyomozás során

KOVÁCS GYULA

mb. oktató (KRE ÁJK Továbbképzési Központ)

1. Bevezetés

Azt szinte senki nem vonja kétségbe, hogy egy büntetőjogi tilalomba ütköző cselekmény, vagyis *a történeti tényállás elemei* különböző megközelítésből másféleképpen értelmezhetők, ezért többféle módon tehetnek szert relevanciára. Sokan azonban úgy vélik, miszerint az úgynevezett *kriminalisztikai alapkérdések* csupán egy emberi cselekvéshez tartozó történés értelmes leírásához szükséges bővített mondat elemeire kérdeznek rá. A tudományos bűncselekmény-fogalom ugyanezeket az elemeket ettől eltérő rendszerben értelmezi, az eljárásjog ismét másféle szemszögből tulajdonít egyiknek-másiknak esetenként jelentőséget. Azt a kételkedők sem vitatják, hogy a kriminalisztikai alapkérdésekre nyilvánvalóan hasznos felhívni például a rendészeti tanintézetek hallgatóinak a figyelmét, mert ezzel látóköriük és jogi kulturáltságuk bővül. Ennek ellenére – és annak dacára, hogy példának okáért *az általános törvényi tényállási elemek és a kriminalisztikai alapkérdések egyértelműen egymásra vetíthetők* – e kérdéseket a bizonyítás tárgyának¹ meghatározásakor mégsem tartják olyannyira lényeges szempontnak.²

Felmerül a kérdés: *mégis, mire valók ezek a kriminalisztikai alapkérdések?*

E tanulmány célja, pontosan a fenti felvetés megválaszolása. Az első bevezető rész után szó esik általában a kriminalisztikai alapkérdésekről (második rész), a harmadik rész pedig a hét kriminalisztikai alapkérdéssel foglalkozik. A negyedik rész a nyolcadik alapkérdés és a kiegészítő kérdések jelentőségét vizsgálja. A mű összegzéssel és sorrendben a következő mellékletekkel

---

1 A *bizonyítás tárgya* [a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 163-164. §] kriminalisztikai értelemben *az, amire a bizonyítás irányul*, vagyis, *amit a büntetőeljárás* (és azon belül a nyomozás) során *bizonyítani kell*. Másképpen fogalmazva a bizonyítás tárgya a *bizonyítandó tények* körét öleli fel. A nyomozás során lényegében (és némiképpen leegyszerűsítve) a bizonyítandó tények bizonyítására alkalmas *bizonyító tényeket* keressük. A bizonyító tényekhez pedig a *bizonyítékforrásokon* keresztül jutunk. Vesd össze Kovács Gyula – Nagy József: *A kriminálmetodika elméleti kérdései*. Egyetemi jegyzet. Budapest, Nemzeti Közszerzési és Tankönyv Kiadó Zrt., 2013, 26-30.

2 Uo. 30.

zárul: a kriminalisztikai alapkérdések (1); a kriminalisztika piramis modellje (2); a kriminalisztikai alapkérdések (3.); a verziók csoportosítása (4.); az ügytől a személyig és a személytől az ügyig modell (5.).

2. A kriminalisztikai alapkérdésekről általában

A kriminalisztikai alapkérdéseknek a nyomozás során nem csupán a bizonyítás tárgyának meghatározásakor van kiemelt jelentősége. A büntetőeljárásban *a tanú és a terhelt* (nyomozási szakban gyanúsított) *kihallgatásakor az egybefüggő vallomástételt követően feltett kérdéseket is úgy kell összeállítani, hogy választ kapjunk ezekre az alapkérdésekre*. Kiváltképpen igaz ez akkor, amikor a tanú vagy a gyanúsított vallomása információszegény, vagy a nyomozás addig megállapított adataival ellentétes.

Megjegyzendő, hogy *a kriminalisztikai alapkérdések sorrendje* – nagyon úgy tűnik – *nincs kőbe vésvé*. Dobos János a hét kriminalisztikai alapkérdést a következők szerint rendezte:

1. Hol történt?
2. Mikor történt?
3. Mivel történt?
4. Hogyan történt?
5. Miért történt, mi célból követték el?
6. Mit követtek el, mi történt?
7. Ki, kivel követte el?³

Fenyvesi Csaba *A kriminalisztika piramis modellje* felállításakor (vagy felépítésekor) a *'Mivel?'* kérdést kihagyta, a *'Ki?'* mellett pedig külön szerepeltette a *'Kivel?'* kérdést (megítélésem szerint, helytelenül, ugyanis ez utóbbi kettő összetartozik). Fenyvesinél a rangsor tehát:

1. Mi történt?
2. Hol történt?
3. Mikor történt?
4. Hogyan történt?
5. Ki követte el?
6. Kivel követte el?
7. Miért követte el?⁴

---

3 DOBOS János – KOVÁCS Gyula: *Kis nyomozástan*. Harmadik kiadás. Budapest, Dr. Kovács Gyula [KGyul@], 2020, 96-97. Lásd az 1. mellékletet (A kriminalisztikai alapkérdések I.).

4 FENYVESI Csaba: A kriminalisztika alapkérdései. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 2013, XIV, 343. Lásd a 2. mellékletet (A kriminalisztika piramis modellje – A kriminalisz-

A Fenyvesi Csaba által felállított, hiányos sorrendet preferálja a Rendészet-tudományi Szaklexikon, amelynek meghatározása szerint a „kriminalisztikai alapkérdések: a múltbeli esemény megismerésében kiemelkedő jelentőségű kérdések csoportja”.⁵

A kriminalisztikai alapkérdéseket Dobos János és Fenyvesi Csaba bizonyára sajátos szakmai szempontok szerint rangsorolták. Jómagam ugyan-csak így jártam el, amikor a *’Mi történt?’* után a *’Ki, kivel?’* kérdést állítottam az első, illetve a második helyre. Az okot itt és most nem magyarázom, de később kitérek rá. Egyelőre maradjunk annyiban, hogy – mint azt már említettem volt – *a kriminalisztikai alapkérdések sorrendje nincs kőbe vésve.*

Megítélésem szerint, az alapkérdések helyes sorrendben a következők:

1. Mi történt (*Quid accidit?*)
2. Ki (kivel) követte el (*Quis hoc fecit?*)
3. Hol történt (*Ubi est?*)
4. Mikor történt (*Quando accidit?*)
5. Hogyan (mi módon) történt (*Quid factum?*)
6. Mivel (milyen eszközzel) történt (*Quid est?*)
7. Miért történt (*Cur mihi hoc accidit?*)⁶

A következő fejezetben vizsgáljuk meg a kriminalisztikai alapkérdéseket részletesebben.

3. Kriminalisztikai alapkérdések – az elsőtől a hetedik kérdésig

Általánosságban annyit leszögezhetünk (én meg is teszem), hogy a hét kriminalisztikai alapkérdés megválaszolása nélkül nincs eredményes nyomozás, valamint a kérdésekre adott/kapott feleletek határozzák meg azokat a további kérdéseket, amelyekre a nyomozás során még választ várunk. Vegyük górcső alá tehát ezeket a kriminalisztikai alapkérdéseket.

1. kérdés: *mi történt?*

A *’Mi történt?’* vizsgálata során *egyfelől* – már amennyiben ez nyomban a cselekmény tudomásra jutását követően lehetséges – *a történeti tényállást kell megállapítani, vagyis a valóságban megnyilvánuló valamely emberi*

---

tikai alapkérdések II.).

5 BODA József (főszerk.): *Rendészettudományi szaklexikon.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019, 355.
6 DOBOS – KOVÁCS i. m. 97-98. Lásd a 3. mellékletet (A kriminalisztikai alapkérdések III.).

*magatartás büntetőjogi szempontból jelentőséggel bíró körülményeinek az összességét.*⁷ Nézzünk egy példát: a helyszín a sértett hobbitelke. Az elkövető Horváth úr, a sértett telekszomszédja, egyben haragosa. Horváth úr összevitatkozott a telekszomszédjával, megütötte, az illető elesett, és a kútkávéba verte a fejét stb. *Esetünkben a tudomásra jutást követően arra keressük a választ, hogy – az elsődleges információk alapján – a kérdéses emberi magatartás megvalósított-e bűncselekményt,* és ha igen, akkor az a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) Különös Részének melyik törvényi tényállásába, vagyis szakaszába (§) ütközik?

A történeti tényálláshoz, tehát a 'Mi történt?' kérdéshez tartozik az eredmény vizsgálata (szinte látom, hogy a büntető anyagi jogi elméleti jogászok felkapják a fejüket), amely sokféle lehet (biológiai, vagyoni-gazdasági, társadalmi típusú és a veszély mint eredmény). *Az eredmény nem más, mint a bűncselekmény elkövetési magatartásával okozati összefüggésben, a külvilágban bekövetkező olyan változás, amelyet a törvényi tényállás leír.*⁸ Ha tehát minipéldánk sértettje, aki a kútkávéba verte a fejét, a helyszínre érkező mentőorvos elsődleges véleménye alapján koponyaalapi törést szenvedett, akkor már tudjuk, mert tudnunk kell – tanultuk, hogy *a sérülésre tekintettel a cselekmény a Btk. 164. § (1) bekezdésébe ütköző és a (8) bekezdés szerint minősülő életveszélyt okozó testi sértés gyanújának a megállapítására lehet alkalmas.*

Megjegyzendő azonban, hogy *kriminalisztikai szempontból nem minden eredmény tényállásszerű:* például a lopás (Btk. 370. §) immateriális deliktum, de a befejezett bűncselekménynek köznapi értelemben mégis van eredménye. A bűncselekmény elkövetési tárgya, vagyis az idegen, ingó, meghatározott értékkel bíró dolog kikerül a sértett (kriminalisztikai terminológiával károsult) birtokából, és végső soron ezzel a sértett vagyonában értékcsökkenés következik be. *A kriminalisztikai értelemben vett eredmény számos esetben megegyezik a büntető anyagi jogi értelemben vett eredménnyel, azonban nem feltétel, hogy azt a külvilágban beállott bizonyos változást a törvényi tényállás tartalmazza.*

Nem melleleg, *a 'Mi történt?' kérdésre a válasz, amelybe beletartozik a cselekmény büntetőjogi megítélése (minősítése), egyben meghatározza a nyomozó hatóság hatáskörét,*⁹ és vegyük észre azt, hogy *a példának felhozott*

7 BLASKÓ Béla: *Magyar Büntetőjog Általános Rész.* Budapest, Rejtjel Kiadó, 2013, 154.

8 BLASKÓ i. m. 166.

9 A Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről a 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet rendelkezik. A hatáskör megállapítását a 2. § szabályozza.

*cselekmény 'több-, de legalább kétesélyes', vagyis okot szolgáltatathat a minősítési verziók felállítására is (amit másképpen alapverzióknak nevezünk).*¹⁰

2. kérdés: *ki, kivel követte el a bűncselekményt?*

A második kérdés felvetésekor alapvetően arra keressük a választ, hogy *ki (és kivel) követte el a bűncselekményt: ismert vagy ismeretlen elkövetővel van-e dolgunk, egyedül volt-e, avagy sem?* Nagyon nem mindegy ugyanis, hogy a nyomozás kezdeti szakaszában felderítünk-e (ennek során a meg-alapozott gyanú megállapításához szükséges mértékben fel kell deríteni az elkövető személyét),¹¹ vagy pedig vizsgálunk (amikor – szükség esetén bizonyítási eszközök beszerzése és megvizsgálása útján – az ügyészség dönt a gyanúsítottal szemben folyamatban lévő nyomozás befejezésének kérdésében).¹² *A felderítést, vagyis az ismeretlen tetteses bűncselekményt az 'ügytől a személyig', a vizsgálatot, amikor az elkövető eleve ismert, vagy a felderítés eredményeképpen ismertté vált, a 'személytől az ügyig' modell jellemzi* (erre a két modellre a téma behatároltsága és terjedelmi korlátok miatt nem áll módomban kitérni).¹³

A *'Ki (kivel) követte el?'* kérdés vizsgálatakor *tisztázni kell az elkövető és a sértett közötti kapcsolatot, és – különösen több elkövető esetén – az elkövetői minőséget is:* az elkövető lehet tettes, közvetett tettes és társtettes (ők a tettesek), valamint felbujtó és bűnsegéd (ők pedig a részesek).¹⁴ Az elkövető és a sértett közötti hozzátartozói kapcsolat – mint a büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályá [Btk. 30. § a) pontja és 31. §] –, akár a büntetőeljárás megindulásának a gátja lehet [Be. 4. § (6) bekezdése]. Például „lopás, rongálás, sikkasztás, csalás, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, hűtlen kezelés, jogtalan elsajátítás, orgazdaság,¹⁵ illetve jármű önkényes

10 A *verzió* latin eredetű szó, köznapi értelemben változatot jelent. A *nyomozási verzió* olyan feltevés, amely a rendelkezésre álló adatok logikai feldolgozása alapján reálisnak tekinthető magyarázatot ad az eljárás tárgyát képező (bűn)cselekmény egészére vagy annak egy részére. LAKATOS János (szerk.): *Kriminalisztika (I. kötet)*. Budapest, Rendőrtisztí Főiskola – Rejtjel Kiadó, 2004, 46. A verziókról részletesebben: DOBOS – KOVÁCS i. m. 95-114. és 137-146. Lásd a 4. mellékletet (A verziók csoportosítása és a nyomozási terv fajtái).

11 Vesd össze a Be. 348. § (3) bekezdésével.

12 Vesd össze a Be. 348. § (4) bekezdésével.

13 Az *'ügytől a személyig'* és a *'személytől az ügyig'* modellről részletesebben: Dobos – Kovács i. m. 156-164.

14 Btk. 12. §; részletesebben 13-14. §.

15 Az orgazdaság törvényi tényállását (Btk. 379. §) 2021. január 1-jétől hatályon kívül helyezi

elvétele miatt az elkövető csak magánindítványra büntethető, ha a sértett a hozzátartozója. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha az elkövető egyben a sértett gyámja vagy gondnoka” (Btk. 382. §).

3. kérdés: *hol történt a bűncselekmény?*

A harmadik kérdés esetében az *elkövetés helyét, a 'helyszínt' keressük. E kérdés megválaszolása* – függetlenül attól, hogy a bűncselekmény helyszíne az esetek többségében ismert – alapvető feladat a büntetőeljárás során: *egyfelől megalapozza a nyomozó hatóság* (és a büntetőügyekben eljáró más hatóságok) *illetékességét*.¹⁶ *Másfelől* – és ez a nyomozás eredményessége szempontjából fontosabb megítélés alá esik – *a bűncselekmény helyszíne 'beszél',* és nem csupán az ott felkutatott tanúk által: a szemle végrehajtásakor *a helyszínen felkutatott és rögzített nyomokat, anyagmaradványokat, valamint tárgyi bizonyítási eszközöket is 'szóra lehet bírni'* (csak tudni kell beszélni a nyelvükön).¹⁷ Harmadrészt *az adatgyűjtést és a tanúkutatást* – főszabály szerint – *a helyszínen, illetve onnan kiindulva kell elkezdni.*

*Az elkövetés helyszíne jelentőséggel bír az alibi*¹⁸ *ellenőrzése során,* de ezt a témát a következő alapkérdésnél részletesebben kifejtem.

Végezetül *bizonyos bűncselekmények megvalósulása* (vagy tényállás-szerűsége) *meghatározott helyszínhez kötött* [pl. háborús fosztogatás (Btk. 154. §) vagy nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazása (Btk. 155. §) alapesetben hadműveleti vagy megszállt területen követhető el], illetve *alkalmasint a helyszín a bűncselekmény minősített tényállásának a megalapítását eredményezi* [pl. a közveszély helyszínén megvalósított lopás: Btk. 370. (3) bekezdés c) pontja; (4) bekezdés b) pontja; (5) bekezdés b) pontja; (6) bekezdés b) pontja].

4. kérdés: *mikor történt a bűncselekmény?*

A negyedik kérdés *az elkövetés idejét veszi górcső alá.* Ez az ismérv ugyan-csak lényeges szempont a nyomozás során, ugyanis *a harmadik kérdésnél már említett helyszíni, illetve a helyszínről kiinduló adatgyűjtést, tanúkutatást az elkövetés idejével azonos vagy közel azonos időpontban kell meg-*

---

a 2020. évi XLIII. törvény 59. § c)-d) pontja.

16 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet 3. §.

17 Vesd össze: DOBOS – KOVÁCS i. m. 57-62.

18 Az *alibi* másholletet jelent: a tettes azzal védekezik, hogy az elkövetés helyén és idején máshol tartózkodott.

kezdeni: ez örökérvényű krimináltaktikai szabály (természetesen emellett lehet a nap bármely szakában is adatot gyűjteni stb.). *Az elkövetés idejének kiemelt szerepe van az alibi ellenőrzése során.* Hangsúlyozom: *ha a tettes alibit igazol, azt is meg kell állapítani, hogy az inkriminált időszakban hol tartózkodott valójában* (ha akkor nem ott volt, akkor hol, mikor, kivel volt, és ezt mivel bizonyítja). Ez esetben a bizonyítási teher 'átfordul'.

A 'Mikor történt?' kérdésnek büntető anyagi jogi és eljárásjogi vetülete is van. Egyrészt gondoljunk csak a Btk. időbeli hatályára (2. §), vagy az elévülésre mint a büntethetőséget megszüntető okok egyikére [Btk. 25. § d) pontja; 26-28. §], és az ehhez kapcsolódó büntetőeljárásjogi rendelkezésekre: az elévülés a feljelentés elutasítását [Be. 381. § (1) bekezdés d) pontja] és az eljárás megszüntetését [Be. 398. § (1) bekezdés e) pontja; 492. § (1) bekezdés c) pontja; 597. § (1) bekezdés a) pontja] vonja maga után.

5. kérdés: *hogyan követték el a bűncselekményt?*

Az ötödik kérdés arra irányul, hogy a tettes *mi módon, milyen módszerrel követte el* a bűncselekményt? *A módszer az elkövetési magatartással szorosan összefügg*, olyannyira, hogy a külvilágban, külső szemlélő számára e két tényállási elem általában nem különül el egymástól. *A módszerekből következtethetünk az elkövető személyes kvalitásaira*: az elkövető egyfajta 'modus-képet'¹⁹ fest magáról. Épp ezért az elkövetés módszerének a felderítés, vagyis az ismeretlen tetteses ügyek nyomozása során van kiemelt jelentősége. Nem melleleg e kérdés megválaszolásával *a bűncselekmény elkövetését* (közvetlenül) *lehetővé tehető okokra és körülményekre is fény derülhet.*

Az elkövetés módszerének büntető anyagi jogi szempontokból ugyan csak meghatározó szerepe lehet: az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel történő elkövetés például a szexuális erőszaknál [Btk. 197. § (1) bekezdése] és a rablásnál [Btk. 365. § (1) bekezdés a) pontja] *alapeseti tényállási elem*, míg ugyanez a zsarolásnál [Btk. 367. § (2) bekezdés b) pontja] a *minősített eset* megállapítására szolgáltathat okot. A különös kegyetlenséggel történő elkövetés pedig minősített esete az emberölésnek [Btk. 160. § (2) bekezdés d) pontja] és a testi sértésnek [Btk. 164. § (6) bekezdés e) pontja].

19 Vesd össze az elektronikus Modus Operandi Nyilvántartás működésével kapcsolatos egyes feladatokról rendelkező 12/2014. (V. 16.) ORFK utasításban foglaltakkal.

6. kérdés: *mivel, azaz milyen eszközzel követték el a bűncselekményt?*

Az elkövetés eszköze, valamint az *eszközhasználat szorosan kapcsolódik az elkövetés módszeréhez*. Ezért az *eszközhasználat* – hasonlóképpen az előző kérdésnél kifejtettekhez – *elválaszthatatlan az elkövetési magatartástól*. Önmagában már maga az *eszköz* (típusa, beszerzési lehetősége, fogyasztói ára, használatának speciális szakismerethez kötöttsége stb.) *utalhat az elkövetőre*, és használatának módszerével az elkövető ugyancsak *'modus-képet'* fest magáról (egyfajta *'modus-önarcképet'*). Gondoljuk tovább (vagy másképpen) az előző példát: az elkövető (Horváth úr) összevitakozott a haragosával. A vita hevében egymásnak estek, dulakodtak, birkóztak, amelynek során Horváth a haragosát kézzel megfojtotta. Ezt követően kihúzta az áldozat övéből a nadrágszíjat, majd az áldozatot a nyakára hurkolt nadrágszíjánál fogva a fészker mögötti fa alacsonyabb ágára felhúzta (felakasztotta). Mi történt? Emberölés – nyilvánvalóan. Mit látunk elsőre a helyszínen? Önakasztással elkövetett öngyilkosságot. Mi történt valójában (vagy részleteiben)? A tettes kézzel megfojtotta a sértettet (a *módszer* a kézzel fojtás), majd az áldozatot a nyakára hurkolt nadrágszíjánál fogva egy közeli fa alacsonyabb ágára felakasztotta (*az emberölést öngyilkosság látszatának keltésével leplezte* – ez is egyfajta módszer).

Az *elkövetés eszköze* egyfelől (tárgyi) *bizonyítási eszköz* [Be. 165. § e) pontja], sőt, *nyomhordozóként* kétszeresen az, így fontos szerepet tölt be a nyomozásban: a bűncselekmény elkövetésének vagy a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben az elkövető nyomait hordozza [Be. 204. § a) és c) pontja]. Például a *betöréses lopásnál használt feszítővas* térfogati nyomot hagy az ajtón és az ajtófélfán, valamint rajta lehet a tettes ujjlenyomata, biológiai anyagmaradványa vagy a ruházatából néhány textil elemi szál. Az *emberölés eszközéül használt baltán* rajta lehet az áldozat biológiai anyagmaradványa (vér, agyvelőzúzalék, bőrfoszlányok, hajsálak), illetve ugyancsak a tettes ujjlenyomata stb. Nem mellesleg a balta mint eszköz, térfogati nyomot hagy az áldozat fején (koponyáján) is.

Az *elkövetés eszköze* – amely csak az elkövető testétől függetlenül létező tárgy lehet – a *bűncselekmények törvényi tényállásában jellemzően minősítő körülményként szerepel*. Például lopásnál a hamis vagy lopott kulcs [Btk. 370. § (2) bekezdés *bg*) pontja]; emberrablásnál, valamint személyi szabadság megsértésénél a fegyver vagy az élet kioltására alkalmas eszköz [Btk. 190. § (2) bekezdés *c*) és *d*) pontja és 194. § (2) bekezdés *e*) és *f*) pontja]. Megjegyzendő, hogy ahol a lopást dolog elleni erőszakkal követik el [Btk. 370. § (2) bekezdés *bc*) pontja], ott szinte minden esetben feltételezni kell az eszközhasználatot.

7. kérdés: *miért történt a bűncselekmény?*

A hetedik kérdés arra keresi a választ, hogy miért követték el a bűncselekményt, vagyis az elkövetőt tettének megvalósításakor mi motiválta, milyen cél vezérelte? A motívumhoz és a célzathoz szorosan hozzátartozik (akár 'szükségképpen' kiegészítő kérdés is lehetne) a 'Cui bono?' (Kinek jó, vagy kinek használ?), vagy másképpen a 'Cui prodest?' (Kinek az érdeke, illetve, kinek fontos?) felvetés. Ez utóbbi latin kifejezést Seneca²⁰ Medea drámájából ismerhetjük: „Cui prodest scelus, is fecit” (A kinek jól jött ez a véték, na éppen az követte el). *E kérdésre adott válasz szűkítheti az elkövetői kört, és gyakran eredményezi az ismeretlen tettes kilétének a megállapítását. A 'Cui prodest?' kérdésnek jellemzően az ismeretlen tetteses, befejezett emberölés nyomozásakor van jelentősége, különösképpen, ha a bűncselekmény elkövetésének az oka ismeretlen: kinek, vagy kiknek állhatott érdekében az áldozat halála? (Minden 'gyilkossági' nyomozó 'rémálma' a 'háromismeretlenes egyenlet': egyaránt ismeretlen az elkövető, az ok, a motívum vagy célzat és az áldozat kiléte.)*

A motívumnak és a célzatnak büntető anyagi jogi vetülete is van: bizonyos bűncselekményeknél az alapeseti tényállás is tartalmaz célzatot. Ilyenek például a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények (Btk. XXXV. Fejezet, 365-369. §)²¹ és számos vagyon elleni deliktum (Btk. XXXVI. Fejezet).²² Más bűncselekményeknél a célzat minősített esetet valósít meg. Például nyereségvágyból, illetve aljas indokból vagy célból történő elkövetés: emberölés [Btk. 160. § (2) bekezdés b) és c) pontja]; testi sértés [Btk. 164. § (4) bekezdés a) és (6) bekezdés a) pontja]; személyi szabadság megsértése [Btk. 194. § (2) bekezdés b) pontja]; rágalmozás [Btk. 226. § (2) bekezdés a) pontja] stb.

A nyolcadik (Hasonló történt-e?) kérdés fontosságát a következő részben fejtem ki, ezért itt bővebben nem ejtek róla szót.

Végezetül adós vagyok a kriminalisztikai alapkérdések sorrendje megváltoztatásának (legalábbis Dobos Jánoshoz és Fenyvesi Csabához képest) a magyarázatával: mi okból soroltam az első két helyre a 'Mi történt?' és a 'Ki, kivel kö-

20 Lucius Annaeus SENECA (Córdoba, a mai Spanyolország – i. sz. 65. április 12. Róma, a mai Olaszország): római sztoikus filozófus, drámaíró és államférfi. BECK Mihály – PESCHKA Vilmos (főszerk.): *Akadémiai Kislexikon II. kötet*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990, 56.

21 A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények (Btk. XXXV. Fejezet): rablás (365. §); kifosztás (366. §); zsarolás (367. §); önbírászkodás (368. §).

22 Alapesetben célzatos vagyon elleni bűncselekmények (Btk. XXXVI. Fejezet): lopás (370. §); csalás (373. §); gazdasági csalás (374. §); információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás (Btk. 375. §); 2020. december 31-ig az orgzdaság (379. §); jármű önkényes elvétele (380. §).

vette el?’ kérdéseket. Azt gondolom, és egyben remélem, a fenti okfejtések után a válasz nyilvánvaló. Ennek ellenére engedtessek meg nekem néhány gondolat.

A bűncselekmény nyomozása során a kiinduló alaphelyzetet mindig a *‘Mi történt?’* kérdésre adott válasz határozza meg. Az elkövetés helye (Hol?), ideje (Mikor?), módja (Hogyan?) és eszköze (Mivel?) a *‘levegőben lóg’* a történeti tényállás akárcsak hozzávetőlegesen részletes ismerete nélkül. *‘A Bosnyák téren, tegnapelőtt egy baltával’*. Vajon mit kezd a nyomozó hatóság ezzel az információval? *Mi történt* ott a Bosnyák téren tegnapelőtt azzal a fránya baltával? Ráadásul a *‘Mi történt?’* tisztázásakor a *‘Hol?’* kérdésre is választ kapunk (ha mégsem ott történt a bűncselekmény, mert például az áldozatot nem a téren ölték meg vagy rabolták ki, akkor is van egy helyszín, amelyhez a bűncselekmény köthető).

Amennyiben tehát nem tudjuk, mi történt (a történeti tényállás jogsértés vagy nem az; ha jogsértés, szabálysértés, avagy bűncselekmény-e; nem jogsértés esetén, van-e a nyomozó hatóságnak bárminemű intézkedési kötelezettsége), *az olyan, mintha semmi nem történt volna: ‘nincs miről beszélnünk, mindenki mehet haza’*. Ahhoz tehát, hogy a hatóság bármilyen, jogilag alátámasztott érdemi tevékenységet végezzen, tisztában kell lennie – legalább megközelítőleg pontosan – a cselekmény (büntető)jogi megítélésével, és az első kérdésnél részletezett körülményekkel (pl. a sértett sérülésének jellegével stb.). Szerintem.

Miután sikerült megfejtetni, hogy a valóságban megnyilvánuló inkriminált emberi magatartás milyen bűncselekmény megállapítására alkalmas, akkor az elkövetőtől (vagy az elkövetőktől) függ a folytatás (a *Hogyan tovább?*): amennyiben a kiléte ismeretlen, felderítünk (az *‘ügytől a személyig’* modell), ha pedig ismert, vizsgálunk (a *‘személytől az ügyig’* modell) – főszabály szerint (tudom, a két modell magyarázatával még mindig adós vagyok, de sajnos az is maradok, de az 5. melléklet tartalmazza mindkettő vázlatos felépítését).²³

4. Kriminálisztikai alapkérdések – a nyolcadik kérdés és a kiegészítő kérdések

A nyolcadik, a *‘Hasonló történt-e vagy része lehet-e sorozatnak?’* kriminálisztikai alapkérdést a szakma Dobos Jánosnak tulajdonítja. E kérdés „fontossága nem csupán az esetleges és jellemző sorozatos elkövetés felismerésében, az azonos tetteshez, tettesekhez tartozó ügyek behatárolásában van. Nyilvánvaló, hogy ez sem érdektelen. Ugyanúgy fontos, hogy az így felfedett

---

23 A 4. fejezet elkészítésekor – a lábjegyzetben írt hivatkozások mellett – felhasználtam: DOBOS – KOVÁCS i. m. 99-105.

előzmények – és azok az ügyek is, amelyeket a felderítés közben kell azonos elkövetőkre utaló ismérvek miatt az alapügyhöz és már bemért előzményeihez csatolni – szélesítik azt az információs bázist, amelyre így az adott ismeretlen tetteses ügyünk felderítését is biztosabban alapozhatjuk”.²⁴

A nyolcadik alapkérdés felvetésekor tehát *arra keressük a választ, hogy az inkriminált bűncselekmény része lehet-e egy sorozatnak, illetve az ismert vagy ismertté vált (felderített) tetteshez kapcsolható-e további bűncselekmény(ek) elkövetése? A sorozatelkövetés felderítése eminens bűnüldözői érdek, épp ezért a 'Hasonló történt-e?' kérdést a nyomozás során mindig fel kell tenni, kiváltképpen, ha egy bizonyos területen hirtelen megnövekednek az azonos vagy azonos típusú bűncselekmények; olyan deliktumok szaporodnak el, amelyeknek elkövetése eddig nem volt jellemző; a korábban rendszeresen előforduló bűncselekmények végrehajtása ismétlődően új és azonos módszerekkel történik (pl. a 'béke szigetének' aposztrofált vendéglátóegység környékén – különösen fizetésnapokon és hétvégeken – megjelenik, majd egyre növekszik az úgynevezett klasszikus, útonállásszerű 'leütéses' rablások száma, vagy a tolvajok a lakótelepi társasházak előterébe már ajtóbefeszítés módszerével, hanem a bejárati ajtók elektronikus zárjainak dekódolásával hatolnak be).*²⁵

4.1. A kiegészítő kérdések

A kriminalisztikai alapkérdésekhez szükségképpen kapcsolódnak a *kiegészítő kérdések*, amelyek *jellege*, milyensége *függ* egyfelől a *nyomozás tárgyát képező cselekmény büntetőjogi megítélésétől* (a minősítéstől); másfelől *az elkövetés körülményeitől*; végül a *nyomozás során megállapított tényektől*.

A *lopás nyomozásakor* például óhatatlanul felmerül a *'Mit vitt el?'* vagy a *'Mire követte el?'* kérdés, valamint a *'Kinek és/vagy hogyan, mi módon, hol és mennyiért értékesített?'* kérdést ugyancsak vizsgálni kell. Sőt, amennyiben a gyanú meghatározott személyre terelődik, akkor az úgynevezett *'költekezési vonalat'* szintén muszáj ellenőrizni: ilyenkor a *'Mire, mennyit és vajon miből költ?'* kérdés merülhet fel.

Betöréses lopás esetén vizsgálni tanácsos azt is, hogy *ki tudhatott az eltulajdonított dolog őrzési-tárolási helyéről*, illetve *volt-e (lehetett-e) tippadó?* Az egészséges kételkedésre tekintettel²⁶ esetenként felmerülhet az is, miszerint *egyáltalán létezett-e az a dolog, amelyet a sértett szerint eltulajdonítottak?*

24 DOBOS János: *Kis nyomozástan*. Első kiadás. Budapest, BM Könyvkiadó, 1988, 56.

25 DOBOS – KOVÁCS i. m. 121.

26 Az egészséges kételkedés a kriminalisztikai gondolkodásmód sajátja.

Egyfajta kiegészítő kérdésként *vizsgálni kell a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tevő okokat és körülményeket, sőt, azt is, hogy terhel-e bárkit – akár büntetőjogi – felelősség a bűncselekmény bekövetkezéséért* (a felelősség vizsgálata nem ritkán egy újabb jogsértés megállapítására adhat alapot)?

Végezetül *vizsgálat tárgyát képezi a* számos esetben tabuként kezelt *sértetti közrehatás*, amely minden híreszteléssel ellentétben nem a sértett vagy az áldozat hibáztatásával azonos.²⁷ Az áldozattan (viktimológia) ugyanis olyan tudományág, amely a bűncselekmény áldozatává válás folyamatával foglalkozik, az elkövető és az áldozat kapcsolatainak felkutatása útján.²⁸

Az elkövetést közvetlenül lehetővé tevő okok és körülmények, a felelősség és a sértetti közrehatás vizsgálata összhangban áll *a teljesség* igényével, *amely a nyomozás egyik alapelve*.²⁹

5. Összegzés

A kriminalisztikai alapkérdéseknek a büntetőeljárás (és azon belül a nyomozás) során egyfelől a bizonyítás tárgyának meghatározásakor van kiemelt jelentősége. Másfelől e kérdések a büntetőeljárásban a tanú és a terhelt kihallgatásakor nélkülözhetetlenek. Az egybefüggő vallomástételt követően a kihallgatotthoz intézett kérdéseket ugyanis úgy kell összeállítani, hogy választ kapjunk ezekre az alapkérdésekre.

A kriminalisztikai alapkérdések nem változtathatók, de sorrendjük felcserélhető (nincsenek kőbe vésve). Mindezek ellenére – megítélésem szerint – a bűncselekmény hatósági tudomásra jutásakor *a kiinduló alaphelyzet utáni teendőket mindig a 'Mi történt?' kérdésre adott válasz határozza meg.* Ráadásul a *'Mi történt?'* tisztázásakor a *'Hol?'* kérdésre is választ kaphatunk.

A hét kriminalisztikai alapkérdés megválaszolása nélkül nincs eredményes nyomozás, valamint a kérdésekre adott/kapott feleletek határozzák meg azokat a további kérdéseket, amelyekre a nyomozás során még válaszokat keresünk.

A nyolcadik (Hasonló történt-e?) alapkérdés felvetésekor arra keressük a választ, hogy az inkriminált bűncselekmény része lehet-e egy sorozatnak, il-

---

27 Vesd össze Kovács Gyula: *A szőnyeg alá söpört sértetti közrehatás*. In: Kovács Gyula (szerk.): Dobos-könyv. Emlékkönyv dr. Dobos János születésének 80. évfordulója tiszteletére. Budapest, Patrocinium Kiadó, 2015, 77-93.

28 Másképpen fogalmazva „a viktimológia (áldozattan): a kriminológiának a bűncselekmények sértettjeivel, a bűncselekmény bekövetkezésében játszott szerepükkel, a sértettek tipizálásával foglalkozó része”. BODA i. m. 609.

29 A nyomozás alapelvei: törvényesség, tárgyilagosság, teljesség és titkosság. Bócz Endre (szerk.): *Kriminalisztika 1*. Budapest, BM Duna Palota és Kiadó, 2004, 129-136.

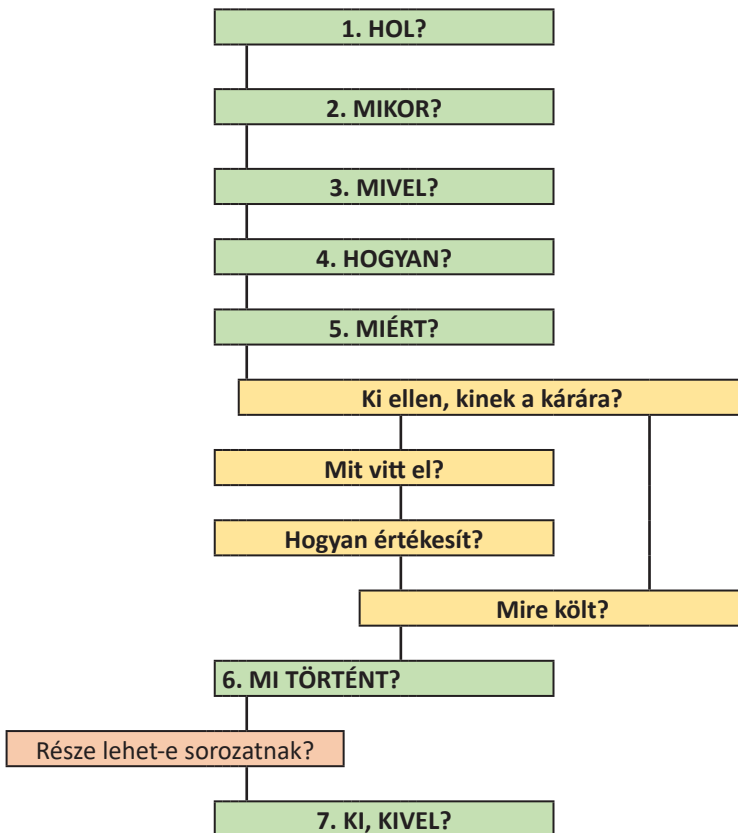
letve az ismert tetteshez kapcsolható-e további bűncselekmény(ek) elkövetése? A sorozatelkövetés felderítése eminens bűnüldözői érdek, épp ezért a nyomozás során a nyolcadik kérdést mindig vizsgálni kell.

A kriminalisztikai alapkérdésekhez szükségképpen kapcsolódnak a kiegészítő kérdések, amelyek jellege, milyensége függ egyfelől a nyomozás tárgyát képező cselekmény büntetőjogi megítélésétől (a minősítéstől); másfelől az elkövetés körülményeitől; végül a nyomozás során megállapított tényektől.

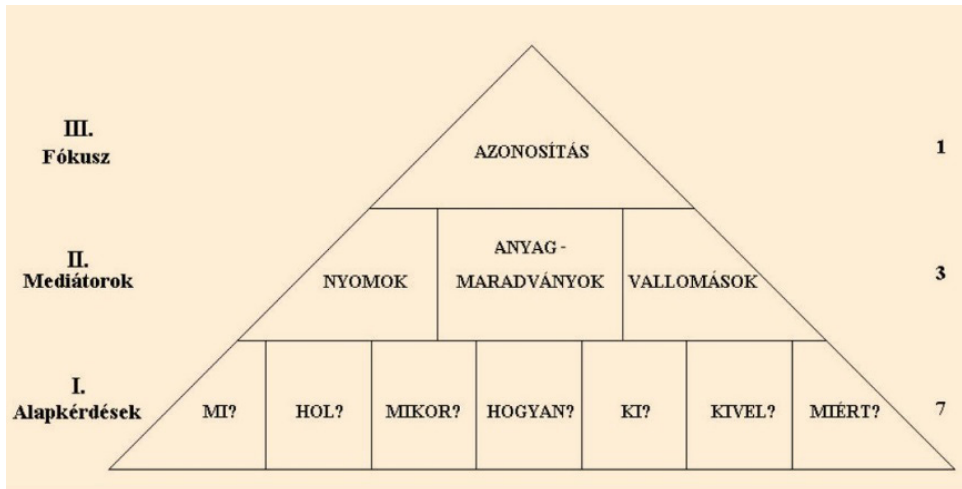
A nyomozás során lényegét tekintve a kriminalisztikai alap- és kiegészítő kérdésekre keressük a választ, tehát nem csupán egy emberi cselekvéshez kapcsolódó történés értelmes leírásához szükséges bővített mondat elemeire kérdezzük rá.

6. Mellékletek

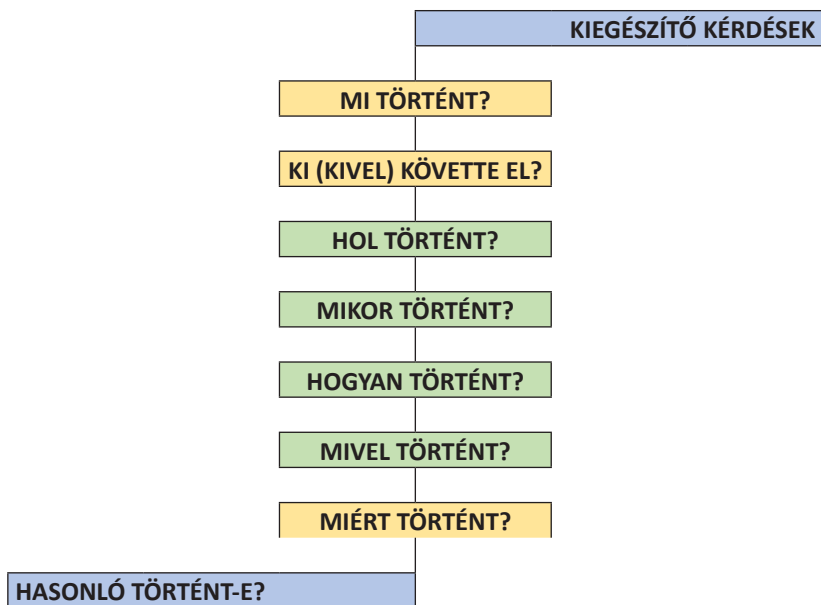
6.1. A kriminalisztikai alapkérdések I.

6.2. A kriminalisztika piramis modellje (A kriminalisztikai alapkérdések II.)³⁰

6.3. A kriminalisztikai alapkérdések III.

30 FENYVESI i. m. 343.

6.4. A verziók csoportosítása

A VERZIÓK CSOPORTOSÍTÁSA	
Alapverziók	Mi történt?
	Ki, kivel követte el ?
Verziók, terjedelmük szerint	Általános verziók
	Részverziók
Verziók, tárgyakra tekintettel	Történeti verziók
	Minősítési verziók
	Munkaverziók
Verziók, készítőjük alapján	A nyomozó hatóság tagja által készített verziók
	Az eljárás egyes szereplői álláspontját tükröző verziók

A NYOMOZÁSI TERV FAJTÁI	
Tartalmi szempontok szerint	A nyomozás egészét átfogó terv
	Részterv
Formai szempontok alapján	Gondolati terv
	Feljegyzésszerű terv
	Írásbeli nyomozási terv
	Típusterv

6.5. Az ügytől a személyig és a személytől az ügyig modell

AZ ÜGYTŐL A SZEMÉLYIG ÉS A SZEMÉLYTŐL AZ ÜGYIG MODELL		
	Az ügytől a személyig	A személytől az ügyig
1.	A bűncselekmény gyanúja, amely meghatározott személyhez nem köthető	A bűncselekmény gyanúja, amely meghatározott személyhez köthető
2.	A bűncselekmény gyanújára vonatkozó információk ellenőrzése	A személyre szabott megalapozott gyanú (és indokolt esetben a bűncselekmény gyanújának) megerősítése
3.	Az ellenőrzés eredményének megfelelő intézkedések foganatosítása	A bizonyítás tárgyának a meghatározása és a nyomozás tervezése
4.	Nyomozás az ismeretlen elkövetők kilétének a megállapítása érdekében (felderítés)	Bizonyítás, másképpen maga a vizsgálat
5.	Az ismeretlen elkövetők kilétének a megállapítása (a felderítés befejezése)	A bizonyítékok értékelése és a nyomozás befejezése